

Лукашенко Марина Юрїївна, здобувач
ступеня вищої освіти магістр
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБИСТІСНА ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПОВЕДІНКИ В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

В умовах сучасного життя спостерігається тенденція до збільшення кількості конфліктних ситуацій у різних галузях людського буття. Будучи джерелом соціальних змін, конфлікти посідають одне із центральних місць серед типів соціальної взаємодії, потребують опрацювання та продуктивного перетворення, оскільки їх конструктивне вирішення сприяє розвитку соціальної системи. Серед чинників виникнення конфліктів виокремлюють емоційні й особистісні стани, зокрема, тривожності особистості, що зумовлює необхідність здійснення відповідних досліджень

Різні аспекти поведінки людини в конфліктних ситуаціях розглянуто в працях А. Анцупова, М. Анцупової, С. Баклановського, С. Богданова, С. Ємельянова, С. Єріної, Н. Гришиної, А. Здравомислова, А. Карміна, Л. Петровської, Ю. Сєдова, М. Рібакова, Д. Фельдман, А. Шипілова та ін. Цій проблемі також присвячені дослідження Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, Е. Мейо. Конфлікт визначається вченими як якісна взаємодія між людьми (або елементами внутрішньої структури особистості), що виражається в протидії сторін заради досягнення своїх інтересів. Поведінка особистості в конфлікті безпосередньо залежить від індивідуальних якостей суб'єкта конфліктної взаємодії, усвідослення ним власних можливостей та впливу зовнішніх чинників [1, с. 30].

Найважливішими у виникненні конфліктів є потреби в безпеці, визнанні, ідентичності та свободі. Визнання потреб як важливих причин конфліктів має безпосереднє значення для теорії вирішення конфліктів, оскільки дає змогу поставити питання про міру задоволення потреби, а також глибину розв'язання проблеми. Таким чином, виникає можливість значно розширити діапазон стратегій в управлінні конфліктними ситуаціями [1, с. 44].

Визначення сутності конфлікту залежить від розуміння детермінації психіки людини, її поведінки. Поведінка в

конфлікті може змінюватися залежно від ситуації, у якій триває конфлікт, індивідуальних якостей опонента й розуміння власних можливостей. Учені застосовують різні підходи до визначення й розмежування понять «конфліктна поведінка» і «поведінка у конфлікті», які не є тотожними. Тлумачення конфлікту як інтерсуб'єктивного феномену ставить акцент на внутрішньому баченні реальної ситуації. Проблемою вирішення соціальних конфліктів і теорії людських потреб є категорія соціальної ідентичності. Це поняття є опосередкованою ланкою між психологією особистості та її соціальною поведінкою в межах групи та міжгрупових інтеракціях. Більшість сучасних дослідників включають соціальну ідентичність до складових первинних людських потреб, які, реалізуючись у конкретному часі та просторі, здійснюють побудову життєвого світу людини (Й. Гальтунг, О. Надлер, А. Маслоу) [1, с. 51].

У роботах Р. Мертона, Д. Смелсера, Д. Скотт, Л. Сохань поняття стилю, стратегії поведінки в конфлікті визначені як найбільш типові способи діяльності особистості в конфліктній ситуації на основі реалізації внутрішніх мотивів. Таким чином, стратегія поведінки особи формується на підставі типу особистості. Дослідження О. Анцупова, М. Боришевського, Н. Гришиної, Є. Єгорова, С. Єреніна, О. Журавльова, В. Кушнірука, Г. Ложкіна, О. Шилова пов'язані саме з визначенням характеристик учасників конфліктної взаємодії і типології психологічних особливостей поведінки особистостей в конфлікті. Стиль поведінки в конкретному конфлікті визначається тією мірою, якою людина хоче задовольнити власні інтереси (діючи пасивно чи активно) й інтереси іншої сторони (діючи сумісно чи індивідуально). Відповідно до моделі Томаса–Кілмена, виокремлюють п'ять основних стратегій поведінки особистості в конфлікті: конкуренція, співробітництво, уникнення, пристосування та компроміс [2, с. 58].

Узагальнюючи вищевикладене, зазначимо, що поведінка особистості в конфлікті обумовлюється як зовнішніми чинниками, так і внутрішніми, тобто безпосередньо залежить від індивідуальних якостей суб'єкта конфліктної взаємодії, усвідомлення ним власних можливостей. Серед внутрішніх чинників важлива роль належить особистісній тривожності.

Із цього приводу А. Прихожан зазначає, що тривожність – це переживання емоційного дискомфорту, пов'язане з очікуванням неблагополуччя, передчуттям небезпеки. Розрізняють тривожність як емоційний стан і стійку властивість, рису особистості або темпераменту.

Тривожність виникає у зв'язку з необхідністю відновити втрачене соціальне почуття (почуття єдності із соціумом), коли соціальне оточення ставить перед індивідом завдання. Навіть у тому разі, якщо завдання дуже просте, воно сприймається ним як перевірка повноцінності, що призводить до надмірного емоційного реагування на неї, зайвого напруження.

Автори тлумачать тривожність по-різному, але спільним висновком є те, що тривожність – це стан побоювання, занепокоєння, випробовуване людиною в умовах очікування неприємностей. Зазвичай тривожність зумовлює виникнення захисних реакцій [4, с. 39].

Дослідник Ч. Спілбергер визначив два види тривожності:

1) ситуативна тривожність, тобто породжена конкретною ситуацією, що об'єктивно викликає занепокоєння. Цей стан може виникати в будь-якої людини напередодні можливих неприємностей і життєвих ускладнень. Він є цілком нормальним, відіграє позитивну роль, стає своєрідним мобілізаційним механізмом, що дає змогу людині серйозно й відповідально підійти до розв'язання проблем.

Ненормальним є зниження ситуативної тривожності, коли людина в серйозних обставинах демонструє недбалість і безвідповідальність, що найчастіше свідчить про інфантильність життєвої позиції, недостатньо сформовану самосвідомість;

2) особистісна тривожність. Це особистісна риса, що виявляється в постійній схильності до переживань тривоги в різних життєвих ситуаціях, зокрема й таких, які об'єктивно до цього не схиляють. Вона характеризується станом несвідомого страху, невизначеним відчуттям загрози, готовністю сприйняти будь-яку подію як несприятливу й небезпечну [4, с. 41].

За результатами здійсненого нами емпіричного дослідження виявлено певний взаємозв'язок між такими параметрами: тривожність має позитивні кореляційні зв'язки з такими явищами, як агресивність ($r=0,4$, $p=0,05$) стилем поведінки в конфліктних ситуаціях «Суперництво» ($r=0,4$,

$p=0,05$). Миролюбство як стратегія психологічного захисту в конфліктних ситуаціях корелює з тривожністю ($r=0,5$, $p=0,05$). Уникнення як стратегія психологічного захисту в конфліктних ситуаціях корелює з тривожністю ($r=0,3$, $p=0,05$). Такий стиль міжособистісних відносин, як «прямолінійний–агресивний», має позитивну кореляцію з конфліктністю ($r=0,4$, $p=0,05$).

Отримані результати можуть бути корисними під час конструктивного вирішення конфліктних ситуацій на підставі врахування особистісних та емоційних чинників, а також їх можна використати в процесі психокорекційної роботи з особами, що мають підвищений рівень особистісної тривожності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конфликтология / под ред. А. С. Кармина. – СПб. : Лань, 1999. – С. 30–161
2. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта : учеб. пособие / Г. В. Ложкин, Н. И. Повякель. – 2-е изд. – Киев : МАУП, 2002. – 225 с.
3. Прихожан А. М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика / А. М. Прихожан. – М. : МПСИ; Воронеж : МОДЭК, 2000. – 304 с. – (Серия «Библиотека педагога-практика»).
4. Вахоцька І. О. Психологічні особливості конфліктів / І. О. Вахоцька // Вісник Харківського університету. – 1998. – Вип. 419. – С. 38–44. – (Серія «Психологія»).

Луцький Андрій Іванович, ректор
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького,
доктор юридичних наук, доцент

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ ЯК РЕГУЛЯТОРА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Суспільно-політичні події, що мали місце в нашій державі впродовж останніх років, засвідчили початок глибоких трансформаційних процесів, насамперед, трансформації у правовій свідомості людей. За понад двадцятиріччя незалежності Україна як самостійна держава знаходиться ще на початковому етапі свого розвитку. У країні відбувається процес формування нової правової